

Kooperatív és Tanuló Rendszerek

4. Beszédaktusoktól ACL-ig

Dobrowiecki Tadeusz
Horváth Gábor

Mi kell a kooperáló ágenseknek? Egy „jó” nyelv!

Formátum deklaratív, **ember által olvasható**, tömör, egyszerűen generálható és elemezhető, **lineáris** (bitfolyamhoz illeszkedő)

Tartalom külön - **kommunikációs nyelv**: kommunikációs cselekvés kifejezésére
- **tartalom nyelv**: tények kifejezésére
több tartalom nyelv!? = rugalmasság (független fejlesztés)
kommunikatív cselekvések

- teljesen szabadon?

- valamilyen **“primitív elemkészlet” (honnan?)**

Szemantika (kommunikációs nyelvhez) általában természetes nyelven,
de számos más lehetőség,
primitív elemkészlet? **protokollok “kötelező” megértése**
egy (logikai) elméletbe beágyazva, egyértelmű,
kanonikus (jelentés ≈ reprezentáció)
„térben” és időben elosztott kölcsönhatások miatt,
külön figyelem a „hely” és „idő” miatt,

Implementálás hatékony, illeszkedés a létező technológiákhoz,
részleges implementáció lehetősége (egyszerű ágensek)

Mi kell a kooperáló ágenseknek? Egy „jó” nyelv

Hálózati technológiák megszokott kapcsolatok támogatása (pont-pont, multicast, broadcast), szinkrón-aszinkron kapcsolat támogatása,

kellően gazdag elemkészlet magasabb szintű protokollok megvalósításához (pl. VH),

magasabb szintű protokollok függetlensége a szállító mechanizmustól (TCP/IP, email, http, stb.)

Környezet nagy mértékben elosztott, heterogén, igen dinamikus
– a nyelvnek erre készülnie kell,

más nyelvekkel és protokollokkal való kölcsönös használat, tudásbányászat támogatása kiterjedt hálózatokban, könnyen „ragasztható” örökölt rendszerekhez

Megbízhatóság megbízható és biztonságos ágens kommunikáció támogatása, biztonságos és privát tranzakciók, ágens azonosítása, mechanizmus hibák azonosításához és figyelmeztetések jelzéséhez.

Beszédaktusok (*Speech Acts*)

Természetes nyelvből logika: 2000 év, a nyelv „szerepe”,
mint igaz/hamis kijelentések a világról – „**hiba**”!

Sztoikusok, Diogenes Laertius (200 AD – 500 AD?)

Kimondás = állítás, igen/nem kérdés, infót kérő kérdés, utasítás, eskü, kikiáltás, ...

John L. Austin (1911-1960), Harvard Egyetem, 1955 előadás sorozat,
halála után kiadva (1962)

„How to Do Things with Words”

nyelv = eszköz:

- **konstativum** (a világ állását konstatáló) megnyilatkozás
konstatál = verifikál, kijelent
- **performativum**: „kimondás = csinálás”

nem igaz/hamis megnyilatkozás a világról

logikai értéke nincs,

magának a világállapotnak a létrehozása

„*Ennek a hajónak én a „Dundi” nevet adományozom*”

a megnyilatkozás a tartalmának megfelelő valódi állapotot hoz létre, önhivatkozó.

Beszédaktusok (*Speech Acts*)

„Ígérem, adok neked 100 Ft-t”

Ígéretet teszek. A használt szavak létesítettek egy ígéretet. Ilyen, vagy hasonló szavak **nélkül nincs** ígéret.

„Egy kutya áll a sarkon”

az ablakból kinézve beszámolok róla = **kijelentés**, állítás
kutyától félő ismerősemnek = **figyelmeztetés**
kutyabarát kutyáját sétáltató ismerősemnek = **tanács**

.....

Beszédaktusok - a természetes nyelv pragmatikus elmélete, avagy nem a nyelv felépítését, hanem a **használatát** magyarázó elmélet.

Az alap premissza:

- **kimondott mondatok**, mondatfoszlányok **is egyfajta cselekvések!**
- a **beszélőnek** tipikusan **szándéka van**, hogy a megnyilatkozása révén a világ (környezet) valamilyen megváltoztatását érje el,
- a **megnyilatkozások** a fizikai cselekvések mintájára **befolyásolják a fizikai valóságot** is.

Beszédaktusok (Austin, 1962)

Beszélve egy ágens 3 fajta cselekvést hajt végre:

lokuciós aktus (*locutionary act*) (beszéd cselekedet)

a kommunikatív cselekvés pusztá ténye

a szintaktikailag helyes beszédterjedék kimondása,

illokuciós aktus (*illocutionary act*): szándékhatás

performativ ige által,

pl.: felkér, informál, követel, állít, ragaszkodik, megállapodik,
figyelmeztet, parancsol,

....

szándékható erő, illokuciós erő (*illocutionary force*):

fontos pl. hogy kitől jön? (király kérése parancs)

ettől függ a megnyilatkozás illokuciós erejének az erőssége.

perlokuciós aktus (*prelocutionary act*): a valódi hatás kieszközölése a hallgatón.

Ez a hatás, amit a beszélő megnyilatkozása a beszédaktus során a hallgatóra valóban gyakorol.

Beszédaktusok (Austin, 1962)

A beszéd = kijelentés + egy cselekvés végrehajtása (egy **performativum**) és mint minden cselekvés sikerülhet, vagy sem.

(Emlékezzünk egy STRIPS operátor előfeltételeire és következményeire)

Performativa sikeres teljesítése (un. **boldogulási**) **feltételekhez** van kötve:

elfogadott szokásos procedúra, specifikált **körülmények**, **személyek**, **korrekt**, **maradéktalan** végrehajtás, **őszinte**, **minden következményét vállalni kell**, ...
pl. 'ki van utasítva' egy bíró szájából egy performativa, de egy kollégától nem.

A jelentés: illokuciós aktus ereje – a megnyilatkozás konvenció szerinti alkalmazása a szándékható erőt a **társadalmi konvenció** köti a megnyilatkozáshoz az értelmet a **nyelvi konvenció** köti a megnyilatkozáshoz

Pl. **Ígérem, hogy holnap segítek festeni a kerítést.**

Ígérem, hogy **holnap segítek festeni a kerítést.**

beszéd által hivatkozom: magamra, órá, cselekvésre, időre, ...

Ígérem, hogy holnap segítek festeni a kerítést.

a szándékható erő tisztázása, lehetne 'gondolom', 'sejtem', 'álmodtam', ... (felvállalás megnyilatkozása)

Beszédaktusok (Searle, 1969)

A mondatoknak nincs önálló jelentésük, csak a kommunikatív aktusnak van.
A beszélő és a hallgató cselekvése köti a jelentést a szavakhoz és beszédhez.

Beszédaktusok (BA) és a feltételrendszerük

egy párbeszéd, egy beszélgetés nem más, mint egy szabály alapú viselkedés.
a beszédaktusok struktúrája: a **szükséges és elégséges feltételek** rendszere.

Boldogulási (felicity) feltételek: - a BA definiálása
- az alap, mely szerint történik a BA értékelése.

Sikeresen, helyesen, helytelenül alkalmazott BA

felkérés: **B** beszél, ezzel a **H-t** szeretne a **C-re** rávenni.

ítélettartam feltételek: a kiejtett szavak mondanak valamit a világról, találni kell pl. a **jövőbeli cselekvésekre** vonatkozó szavakat.

normál I/O feltételek: **H** képes meghallani a kérést, ...

készültségi feltételek: minek kell igaznak lennie a világban ahhoz, hogy **B** éppen egy ilyen kéréshez folyamodjon, pl. **H** képes kell, hogy legyen **C-re**, **B**-nek hinnie kell, hogy **H** képes **C-t** megcsinálni, ne legyen világos, hogy **H** úgymint megteszi a **C-t** **B** külön kérése nélkül.

őszinteségi feltételek: pl. nem őszinte, ha **B** igazából nem akarja, hogy **C** megtörténjen.

lényegi feltételek: kísérlet **B** részéről, hogy **C-re** vegye rá **H-t**.

Beszédaktusok (Searle, 1969)

Searle megalkotta a teljes feltételrendszert az alábbi esetekre:

- *kijelenteni, kérdezni, köszönni, tanácsolni, figyelmeztetni, üdvözölni, gratulálni, ..*

Illokúciós aktusok osztályozása:

- **reprezentatívumok**: a beszélőt köti a kimondottakhoz, a világ állapotát képviselik, pl: megnyilatkozások, követelések, leírások, ...

- **direktívumok**: kísérlet beszélő részéről, hogy a hallgató csináljon valamit, pl. utasítások, felkérések, kívánságok, könyörgések, ...

- **kommisszívumok**: beszélőt köt meg egy akcióorozathoz, pl. ígéret, fenyegetés, fogadalmak, ...

- **expresszívumok**: beszélő lélektani állapotának a kifejezése, pl. üdvözlések, gratulálások, köszönések, elnézésekérések, ...

- **deklarációk**: maguk jelentik változást a dolgok állapotában, pl. házasságkötés, megnevezés, áldás, letartoztatás, ...

- **verdikatívumok**: ítéletet adnak át, vagy értékelik pl. ítékezés, megbocsátás, engedélyezés, ...

Beszédaktusok (Searle, 1969)

A helyesség gradációja:

- **sikertelen**: teljes BA elmulasztása, BA nem történt meg
- **hibás**: BA megtörtént, de nem teljesen korrekt módon

Letörölték a táblán egy fontos feljegyzés: erre egy ironikus „*Köszí szépen!*”

Egy „köszönet” BA történt meg? **feltételek sérültek**

készültségi A **B** nem hiszi, hogy a **H** cselekvése hasznos volt a **B** számára.

őszinteségi A **B** nem méltányolja a **H** cselekvését.

a lényegi feltételek megsértése – teljes sikertelenséghez vezet

- *Visszaadod holnap, amivel tartozol?* - *Igen.*

- *Megígéred?* - *Igen.*

De ha **H** olyan kulturális háttérű, ahol nem létezik a jövőbeli kötelességvállalást jelentő 'ígéret' BA?

Így a **B** számára **H** nem tett ígéretet.

ítélettartam feltétel megsértése – hazudozás

Beszédaktusok és az MI tervekészítés – Cohen, Perrault (1970)

Beszédaktus: operátor + STRIPS leírás

a szükséges és elégséges feltételek (formálisan)

Request (B, H, a)

[Precond: Cando.pr (B **Bel** (H **Cando** a)) $\wedge$ (B **Bel** (H **Bel** (H **Cando** a)))
Want.pr (B **Bel** (B **Want** request_instance))
[Effect: (H **Bel** (B **Bel** (B **Want** a)))

a sikeres befejezéshez az kell, hogy **B** higye, hogy **H** képes a-ra, és hogy **H** szintén ezt higye.

Megjegyzések

Az elmélet csupán az *illokuciós erő* modelljére támaszkodik.

Nincs semmilyen garancia, hogy **H** teljesíti a kérést. Szükséges az un.

közvetítő aktus, amellyel **H** 'rávesszük' az **B** szándékának megfelelő cselekvésre (*perlokuciós erő modellezése*).

Beszédaktus mint racionális cselekvés (Cohen, Levesque), 1990

A feltételezések

- *illokuciós erő* felismerése nem szükséges,
- **illokuciós aktusok - komplex események**, nem primitív cselekvések.

Elmélet:

- néhány **primitív esemény** leírása,
- **konstrukciós elvek**, bonyolultabb események leírásához, és mindezt az 'LRA' logikára alapozva.

modális hiedelem logika + dinamikus logika ld. **LRA** anyag

Néhány hasznos tulajdonság:

Célokat hinni kell: $\models (\mathbf{Bel} \ x \ p) \supset (\mathbf{Goal} \ x \ p)$

A célok ismertek: $\models (\mathbf{Goal} \ x \ p) \Leftrightarrow (\mathbf{Bel} \ x \ (\mathbf{Goal} \ x \ p))$

Van memória: $\models (\mathbf{Done} \ x \ (\mathbf{Bel} \ x \ p)?;e) \Leftrightarrow (\mathbf{Bel} \ x \ (\mathbf{Done} \ x \ (\mathbf{Bel} \ x \ p)?;e))$

Fontos feltételezés, hogy a célokat később (előbb-utóbb) levesszük az agendáról:

$\diamond \neg(\mathbf{Goal} \ x \ (\mathbf{Later} \ p))$

Beszédaktus mint racionális cselekvés (Cohen, Levesque), 1990

Igen fontos, ha a **cél tartós** (*persistent goal*):

$$(P\_Goal\ x\ p\ q) = (\mathbf{Goal}\ x\ (\mathbf{Later}\ p)) \wedge (\mathbf{Bel}\ x\ \neg p) \wedge \\ [\mathbf{Know}\ x\ (\mathbf{Prior}\ ((\mathbf{Bel}\ x\ p) \vee (\mathbf{Bel}\ x\ \Box\neg p) \vee (\mathbf{Bel}\ x\ \neg q)) \neg(\mathbf{Goal}\ x\ (\mathbf{Later}\ p)))]$$

Szándék: $(\mathbf{Intend}\ x\ \alpha\ q) = (P\_Goal\ x\ [\mathbf{Done}\ x\ (\mathbf{Bel}\ x\ (\mathbf{Happens}\ \alpha))\ ?;\alpha] q)$

Váltakozó hiedelmek:

$$(\mathbf{ABel}\ n\ x\ y\ p) = (\mathbf{Bel}\ x\ (\mathbf{Bel}\ y\ (\mathbf{Bel}\ x\ (\mathbf{Bel}\ y\ \dots\ (\mathbf{Bel}\ x\ p)\ \dots))\ n\ -\ \text{szer} - \text{'mutual belief'})$$

Unilaterális **kölcsönös** hiedelem: $(\mathbf{Bmb}\ x\ y\ p) = \forall n . (\mathbf{ABel}\ n\ x\ y\ p)$

Beszéd aktus, mint kísérlet:

Megkísérel – egy komplex cselekvés:

$$\{\mathbf{Attempt}\ x\ e\ p\ q\} = [(\mathbf{Bel}\ x\ \neg p) \wedge (\mathbf{Goal}\ x\ (\mathbf{Happens}\ x\ e;p\ ?)) \wedge (\mathbf{Intend}\ x\ e;q\ ?)]\ ?;e$$

az **x** ágens **e**-t tesz, mert **p** hatást kíván elérni, azzal a szándékkal,
hogy legalább **q** sikerüljön.

Segítőkézség:

$$(\mathbf{Helpful}\ x\ y) = \forall e . [(\mathbf{Bel}\ x\ (\mathbf{Goal}\ y\ \diamond(\mathbf{Done}\ x\ e))) \wedge \neg(\mathbf{Goal}\ x\ \Box\neg(\mathbf{Done}\ x\ e)) \\ \rightarrow (\mathbf{Goal}\ x\ \diamond(\mathbf{Done}\ x\ e))]$$

Az **x** ágens segítőkész (**y** szempontjából), ha minden **e** cselekvés esetén,
x elfogadja **y** céljait, ha ezzel nem kerül konfliktusos helyzetbe.

Beszédaktus mint racionális cselekvés (Cohen, Levesque), 1990

Felkér - komplex cselekvés:

$\{ \text{Request } B \text{ H e } a \} = \{ \text{Attempt } B \text{ e } p \text{ (Bmb H B (Goal B } p)) \}$, ahol
|
 $p = \diamond(\text{Done H } a) \wedge (\text{Intend H } a \text{ [(Goal B } \diamond(\text{Done H } a) \wedge (\text{Helpful H B})])$

A **B** kezdeményez, **e**-t megtéve, annak reményében, hogy egy olyan állapotot idéz elő, amelyben:

- az **H** szeretne **a**-t (amellett, hogy **B** még mindig **a**-t szeretne és segítőkészek)
- az **H** meg is csinálja **a**-t vagy legalább **H megosztja B**-vel a közös hiedelmeket.

Megjegyzés:

- B REQUEST-et valósít meg, ha a hozzá szükséges sorozatot végrehajtja!
  - **minden esemény sorozat (akármilyen komplexitású), aminek ilyen a struktúrája - egy REQUEST**
- .....stb.....